

Els problemes de la retribució al clergat en el segle XIX.

El cas del rector de Sant Llorenç de Morunys

Introducció

L'arxiu parroquial de Sant Llorenç de Morunys (1) conserva un conjunt de correspondència rectoral dels anys 1882, 1883 i 1884, la qual en ser analitzada ens ha desvetllat les dificultats i els mals de cap que causava al rector de la vila, la recepció dels emoluments estatals, tant els propis com els de la resta de parròquies de l'arxiprestat (2). A part del desgavell burocràtic propi de l'època, l'episodi és una manifestació més de l'aïllament i de les dificultats de comunicació que ha sofert secularment el territori de la Vall de Lord.

La constitució espanyola de 1837 reconeixia ja un sistema de dotació estatal al clergat com a compensació per les desamortitzacions i les abolicions de delmes, cosa que fou més tard confirmada pel concordat de 1851. Per tal de fer arribar aquests diners als destinataris, existia la figura de l'*Habilitado del Clero*, el qual depenia de la diòcesi però residia a la capital de província, lloc on la Tresoreria d'Hisenda posava mensualment a la seva disposició una quantitat global de diners per fer la nòmina personal de cada clergue. Era també responsabilitat seva, fer arribar les percepcions a mans dels preveres que tenien dret a percebre-les: rectors, ecònoms i coadjutors.

Els problemes que descriurem tot seguit succeïren entre els anys 1882 i 1884. Però no foren els primers ni els més greus que sofriren els preveres pel que fa la recepció de les retribucions. A la penúria financera de l'Estat, s'afegí, a partir de la revolució de 1868, una forta hostilitat oficial envers l'Església. Conseqüència de tot plegat foren els nombrosos i repetits incompliments de l'Administració en el pagament de les

retribucions eclesiàstiques, de manera que a l'any 1869 els endarreriments en la percepció de les nòmines eren de cinc a set mesos a la diòcesi de Solsona (3), la cúria de la qual, hagué de fer front a nombroses peticions de renunciis o de retorns a casa per part de rectors que havien arribat ja a tenir problemes de subsistència (4). Els problemes en la recepció de les nòmines, continuaren amb intermitències fins i tot després de la Restauració de 1876, però la causa no serà ja tant de tipus ideològic, com de tipus burocràtic i logístic, tal com veurem a continuació.

Els protagonistes de la història

L'any 1882, el rector i arxiprest de Sant Llorenç era Mn. Miquel Tort el qual havia arribat a la vila feia cinc anys, després del seu anterior destí com ecònom a Berga. Per part del bisbat de Solsona –una diòcesi llavors en plens esforços per evitar la supressió prevista en el concordat de 1851– la primera autoritat requeia en el vicari capitular Ramon Casals, mentre que el provisor o administrador diocesà era Ramon Pallarola, canonge magistral en el Capítol de la catedral de Solsona.

Finalment, residint a Lleida, tenim al prevere Baltasar Arqués actuant com *Habilitado del Clero* encarregat de la diòcesi de Solsona i en certa forma depenent funcionalment de Ramon Pallarola. El càrrec

Sant Llorenç de Morunys l'any 1923.
ARXIU AUTOR

La parroquia en una imatge
dels anys trenta del segle vint.
ARXIU AUTOR

d'habilitat era temporal i s'hi accedia per elecció entre el clergat, però finalment el nomenament estava en mans del bisbe —en aquest cas el de Lleida— ja que a ell l'hi corresponia fixar la fiança necessària, a més de procurar que l'habilitat fos *persona de aptitud y arraigo*. Tots aquests elements subjectius permetien al bisbe jugar les seves cartes per tal que no sortís ningú contrari al seu criteri. Això mateix és el que sembla haver passat en l'accés de Baltasar Arqués al càrrec (5). Resulta que el candidat més votat fou una persona de cognom Ibars que no era el candidat del bisbe. Aquest li imposà una fiança de vint mil duros, quantitat no accessible pel guanyador, cosa que facilità el nomenament d'en Arqués, malgrat no ser el candidat més votat.

Els començaments del problema

La normativa obligava l'habilitat a lliurar les nòmines «...en los pueblos de su residencia [la dels clergues] si las facilidades lo consienten y cuando no, en los pueblos que residan los Arciprestes o en los más inmediatos a ellos...» no més enllà de vuit dies després que els

diners haguessin arribat a la Tresoreria Provincial d'Hisenda. Com a retribució per la seva feina, l'habilitat es quedava amb el 0,75% de les nòmines.

Al setembre de 1882 comencen a produir-se problemes entre els preveres i l'habilitat de Lleida. Aquest, volent evitar la incomoditat i inseguretat de desplaçaments difícils, volia que cada arxiprestat designés una persona a qui enviar tots els rebuts i les ordres de pagament. En el moment en què aquell delegat rebés els documents, l'habilitat es rentava les mans i malgrat no renunciar a la totalitat de la comissió, considerava que finalitzava la seva feina i responsabilitat. El procediment no era exactament el que preveia la normativa i no era del grat de Morunys. Comportava despeses a l'arxiprestat perquè havia de retribuir a la seva persona delegada, i afegia inquietud als clergues ja que en aquest cas, serien ells els qui transitant per camins insegurs assumirien el risc de robatori o de cobrament en diners falsos, la circulació dels quals era abundant en aquell moment i no qualsevol sabia distingir-los.

En una carta de 16 d'octubre de 1882, Baltasar Arqués demana a Mn. Miquel Tort, nomenar el seu delegat i li diu de forma abusiva que mentre no ho faci, retindrà a Lleida els diners de les nòmines del mes anterior. El coneixement d'aquest fet en el bisbat fa moure l'administrador Ramon

Pallarola, el qual comença a orientar insistentment el rector de Sant Llorenç per tal que no accedeixi a les pretensions de l'habilitat. I així en una carta de 19 d'octubre li diu: «...conviene que no cedan nada más que lo que está mandado en la orden... pues aunque se retarde el pago de setiembre, veremos si del mal sacamos un bien que es no pagar sino los tres cuartillos y obligarle a cumplir con su deber...»

Seguidament Pallarola fa saber l'actitud de l'habilitat a l'*Ordenación general de pagos del Ministerio de Gracia y Justicia* de Madrid, i avalat per la resposta d'aquest organisme requereix a Baltasar Arqués que compleixi amb la normativa lliurant els diners de les nòmines als seus destinataris, amenaçant amb incoar-li un expedient. L'habilitat de Lleida en rebre el requeriment de Solsona, es desentén del bisbat i es dirigeix novament a l'anella més feble de la cadena, Mn. Tort, insistent que faci el que ja li va manar a la primera carta i el pressiona dient-li: «...no allana las dificultades, antes bien entorpece la marcha de esta oficina de mi cargo hasta el extremo de imposibilitarme el pago...» És curiós veure com el circuit burocràtic ha finalitzat sense cap avenç en el mateix punt on va començar, a Sant Llorenç. Estem ara a finals d'octubre i l'arxiprestat de Morunys no ha cobrat encara la nòmina de setembre.

Incident al bisbat

El 30 d'octubre de 1882, Ramon Pallarola envia una circular oficial al clergat de la diòcesi, en la que sembla voler posar contra les cordes públicament a l'habilitat de Lleida al llençar una notícia incerta, almenys pel que fa a Morunys: «...[el habilitado] ha resuelto encargarse por sí mismo de realizar el pago a los pueblos de esta Diócesis...» i afegeix «...la Administración Diocesana no puede menos que alabar y aplaudir sinceramente el celo y actividad que despliega el expresado funcionario...» La circular segueix explicant quines son les deduccions (6) aplicables a les nòmines i acompanya un estatet demostratiu de les quantitats a cobrar segons la categoria de la parròquia. Mitjançant aquest document, veiem que la dotació estatal neta corresponent al rector de Sant Llorenç era de 102 pessetes mensuals, més 54 pessetes per atendre despeses del culte. A l'altre extrem de l'escala, un ecònom de parròquia rural de segona classe, com ara la Corriu, cobrava 37 pessetes mensuals de sou, mes 10 per atendre el culte. Les quantitats eren realment minses. En aquella època —últim quart del segle XIX— el jornal diari d'un manobre era d'un 2

pessetes, i un quilo de pa costava al voltant de 50 cèntims.

La publicació de la citada circular, no agradà al Vicari Capítular. El butlletí oficial del bisbat de 16 de novembre de 1882 inclou una nota del propi Vicari Dr. Casals dient: «...*acabo de saber que se han expedido desde aquí, alguna o algunas circulares sin haberseme dado conocimiento a ellas... Así pues, los RR Curas Párrocos, Ecónomos y Regentes no admitirán, ni darán curso a circular alguna que se comuniquen por otro conducto, o de otro modo, sin mi Vº Bº, enviándome las que se hayan expedido desde el punto en que se hallen...*»

Aquesta desautorització pública de l'administrador diocesà per part del seu superior indica que no és precisament sintonia personal el que hi havia entre un i l'altre, cosa provinent potser d'haver encapçalat posicions contràries en el procés engegat a Solsona buscant el restabliment de bisbe titular a la llavors seu vacant (7). En aquest context cal pensar que la sobreactuació de l'administrador Pallarola en el assumpte de les nòmines (encara que aparentment alineada amb els interessos del clergat) era el ressò d'una desavinença personal amb el vicari capítular, la posició del qual com governador de la diòcesi solsonina, no s'inclinava precisament a atiar problemes amb el bisbe de Lleida, protector de l'habilitat.

Fos com fos, l'incident degué donar ales a l'habilitat de Lleida ja que pocs dies després, amenaçà al clergat de Morunys amb deduccions addicionals sobre les nòmines. Pallarola respon enviant notificacions a Madrid sobre la irregularitat de tals deduccions, a les quals rep respostes favorables als seus arguments, però recordant-li que essent ell el cap de l'habilitat, te competències per amonestar-lo i fins i tot d'aplicar-li sancions. Pallarola fa públiques les seves gestions en una Circular dirigida a tota la diòcesi, datada l'11 de desembre de 1882.

Agreujament del problema

Però tot plegat no portà cap solució pràctica. Tot el contrari, perquè en els mesos posteriors veiem l'arxiprestat de Morunys cobrant les nòmines mitjançant un «pagador» de Solsona i sofrint alguna deducció addicional a la reglamentària del 0,75%, a més de recaure sobre el rector Mn. Tort, la realització d'algun tràmit en relació a les parròquies del seu territori, cosa que li ocasiona despeses que no recupera.

De cop i volta, l'abril de 1883, el rector de Sant Llorenç, en rebre una nòmina re-

tardada, es troba inesperadament amb una nova deducció. Es queixa a Solsona amb desànim escrivint: «...*estoy tan fastidiado del mundo que veo que la justicia la hemos de esperar sólo de Dios...*» L'administrador de Solsona trasllada la queixa a l'habilitat i aquest respon explicant els motius de la nova deducció: el Govern traslladava a la Tresoreria de Lleida, un 10% de les nòmines en *calderilla*, és a dir en monedes de bronze, però ja que la quantitat total a cobrar pel clergat era expressada en pessetes i aquestes tenien un petit percentatge de plata, era necessari canviar la *calderilla* en plata i és en aquest tràmit que l'habilitat diu que hi perd el 3%, cost que compensa

aplicant una deducció similar a les nòmines del clergat.

Ens imaginem a Mn. Tort ja desesperat quan el 30 d'abril torna a escriure a l'administrador Ramon Pallarola, per notificar-li un nou incident: pel que fa les nòmines de febrer i març ... han arribat els rebuts ... però no els diners!! Ara qui els retenia era el pagador de Solsona, el qual actuava per delegació de l'habilitat de Lleida. Aquell pretenia novament que fossin els preveres de Morunys els qui anessin a Solsona a retirar els diners pel seu compte i risc.

L'administrador contesta al rector de Morunys, li explica que l'habilitat no té facultats per fer el tràmit de canvi de la *calderilla* a plata i l'anima a presentar una queixa ell mateix a la *Ordenación General de Pagos* de Madrid, dient-li «...*me parece que habiéndose hecho célebre Morunys en las protestas, se hará también en hacer cumplir al Habilitado. Yo en carta particular le diré [a*

Plaça de l'Església;
anys trenta del segle vint.
ARXIU AUTOR

l'habilitat] *que si no lo componía, que no callarían sino que se dirigirían a la Ordenación*».

Mn. Tort redactà un escrit de queixa dirigit a Madrid, però prudentment el traslladà a l'administrador de Solsona i fou finalment aquest qui l'envià a la *Ordenación General de Pagos*. Després de uns dies —el 19 de maig de 1883— rebé la resposta en un ofici on es reiterava que les queixes son fundades, de manera que l'habilitat no te dret a retardar els pagaments i que els ha de fer efectius a la capçalera de l'arxiprestat sense exigir cap retribució addicional. Afegeix que en cas contrari, l'administrador Pallarola te l'opció d'engegar una causa criminal contra l'habilitat de Lleida per retenir fons indegudament.

Les polítiques personals

A la vista de les respostes de Madrid, Pallarola maniobrà hàbilment fent arribar a Baltasar Arqués, l'habilitat de Lleida, «sospites» que el Ministeri estava a punt d'intervenir en l'assumpte (sense dir-li naturalment que era ell mateix qui ho havia provocat al traslladar a Madrid les insistents queixes de l'arxiprestat de Morunys). Arqués per la seva banda sabia que estava en fals quant a la retenció dels fons i reaccionà ràpidament escrivint una carta a Mn. Tort el 20 de maig, dient-li que d'ara en endavant farà arribar els diners a Sant Llorenç mitjançant el recaptador de contribucions i que de moment cobri com sigui les nòmines que estan retingudes.

Presbiteri i capella dels Colls;
anys trenta del segle XX. ARXIU AUTOR

L'administrador diocesà en aquells moments sembla estar crescut amb les respostes que ha obtingut de Madrid: «*Queda para siempre aplastado el orgullo suyo* (referint-se a Arqués) *y de sus protectores...*», escriu a Mn. Tort en una carta datada el dia 23 de Maig per assabentar-li dels oficis rebuts. No s'està tampoc de treure's l'espina que tenia clavada arran de la desautorització pública d'uns mesos abans i diu satíricament al rector: «*...pienso decir al Superior* (el vicari capítular Ramon Casals) *si quiere insertar en el Boletín .... el oficio del 19 de mayo...*». Es refereix a l'última resposta de Madrid que expressa l'opció d'iniciar una causa criminal contra l'habilitat.

Pallarola es disgustà quan s'assabentà de la solució comunicada per Arqués en el sentit d'utilitzar el recaptador de contribucions per fer arribar els diners a la Vall de Lord: «*...veo que lo que quiere es salir del paso y enredarle otra vez con los recaudadores de contribuciones...*» escriu al rector, i encara afegeix: «*...ya que el asunto está en buen estado, no enredarlo, sino que se cumpla como está mandado, sin meterse en nada...*» A aquestes alçades de l'embolic, el que deu voler el rector ja per sobre de tot, és que les nòmines arribin de la manera que sigui. Però aquesta no és la intenció

de l'administrador diocesà, la prioritat del qual sembla que passi per arrodonir una victòria personal davant l'habilitat de Lleida i els seus protectors.

El 6 de juny del 1883, Pallarola informa a Arqués que iniciarà una causa judicial contra ell. Aquest s'esverà i comunicà ràpidament a la diòcesi que suspengués qualsevol procediment i que aniria personalment a Morunys «*...para arreglar de una vez este asunto...*» Pallarola desconfià i escrigué a Mn. Tort: «*...póngase Vd en guardia, no suelte Vd, ninguna prenda, que cumpla como mandan las órdenes vigentes..... ya que la cosa ha pasado tan adelante, conviene que Vd no ceda y que él cumpla con su deber...*» Fins aquí veiem com malgrat haver quedat Pallarola en una posició de força, els problemes de Morunys continuaven sense cap millora. A començaments de juny del 1883, els diners corresponents a les nòmines de març i abril continuaven retinguts sense que Mn. Tort i les seves parròquies haguessin cobrat. Potser l'administrador diocesà havia guanyat una batalla, però l'arxiprestat de Morunys que a fi de comptes era el perjudicat, no havia aconseguit res.

Del que queda de l'any 1883 no hi ha més correspondència guardada i hem d'esperar al setembre de 1884 per conèixer una nova notícia. Es tracta d'una carta de l'habilitat, dirigida no a Pallarola sinó al mateix vicari capítular Dr. Casals, on li diu: «*...no pudiendo realizar el pago en el Arciprestazgo de Morunys por las dificultades de localidad y absoluta imposibilidad de giro, suplico a VS diga a aquellos Rvdos Partícipes, concursarà Solsona como punto mas inmediato para el percibo de sus haberes...*» Sembla doncs que Pallarola ha quedat apartat del problema. Ara és el propi vicari capítular qui trasllada aquesta nota a Mn. Tort passant per alt l'administrador diocesà.

La resolució de l'assumpte?

Mn. Tort i els seus rectors havien ja perdut la paciència i el temps. Han comprovat que la burocràcia de la cúria no ha resolt res i a partir d'ara se saltaran la jerarquia per queixar-se directament al *Ministerio de Gracia i Justicia* de Madrid. I això, malgrat la vigència des d'un any abans, d'una disposició del bisbat manant als eclesiàstics que no es dirigissin directament a dit Ministeri sinó mitjançant el conducte de la pròpia cúria (8).

Per una còpia d'una carta de 24 de setembre de 1884, sabem que Mn. Miquel Tort es dirigí directament a l'*Ordenador General* de Madrid, Antonio Saà, i amb un llenguatge planer i entenedor li explicà com l'habilitat

obliga als preveres de Morunys: «...a pasar a Solsona a recoger la mezquina dotación, obligando a hacer gastos.....abandonar la residencia, buscar criado y caballería para hacer un viaje largo todos los meses y gastarnos lo poco que cobramos...» I afegeix: «...si desde el año 1855, se han puesto los dineros en la cabeza del Arciprestazgo ¿porqué no ha de continuar del mismo modo? Como no creo que el Habilitado ni el Vicario Capitular tengan facultades para lo que pretenden, antes de hacer una protesta, mejor me atrevo a molestar la atención de V. a fin de que se digne manifestarme como Arcipreste de S. Lorenzo de Morunys, lo que he de hacer...» Vegi's com el rector passa sense embuts per sobre la jerarquia de Solsona, a la qual no veu capacitada per acabar amb el problema.

L'alt funcionari de Madrid respongué directament al rector Mn. Tort el 23 d'octubre de 1884, li dona la raó i li diu que traslladi aquesta resolució a l'habilitat «... en la inteligencia de que esta Ordenación, no tolerará ni que se interrumpa la costumbre establecida hace mas de treinta años ni que se barrenen las disposiciones de la Instrucción de 1855...» No sabem com utilitzà Mn. Tort aquesta comunicació de Madrid, però dóna la sensació que el que féu li sortí bé, de la qual cosa en degué informar positivament al funcionari de Madrid, de manera que aquest respongué mitjançant una breu nota -conservada al plec de documents- on diu al rector: «... le doy las gracias por el buen concepto que tiene a esta Dependencia de mi cargo... Mucho agradezco los sentimientos de gratitud del Clero de este Arciprestazgo, esperando deje mandado a su affmo. s.s. y amigo...» Aquesta és l'última carta del lligall conservat a l'arxiu parroquial.

Havia ja Mn. Tort trobat una solució als seus problemes, anant pel camí directe i evitant la burocràcia de la diòcesi? Així ho podríem pensar, perquè sense una solució satisfactòria no tindria sentit que el rector hagués fet arribar amablement al funcionari de Madrid «los sentimientos de gratitud del clero de este Arciprestazgo.» Com a mínim és evident que després del seu contacte per correspondència ambdues parts varen quedar satisfetes i en bones relacions.

Mn. Miquel Tort.

El nostre protagonista, Mn. Miquel Tort i Boixadera, nasqué el 1839 a Correà (municipi de Montmajor). Ordenat prevere, passà per Avia i Berga on exercí com coadjutor durant set anys. El 1877, als trenta-vuit anys d'edat fou nomenat rector de Sant Llorenç i arxiprest de Morunys, després de dos anys d'haver estat la parròquia sense

Claustre en una fotografia de 1920. ARXIU AUTOR.

rector per defunció de l'antecessor Mn. Llorenç Comelles. Quan Mn. Tort arribà a la vila, escrigué una carta al vicari capitular de Solsona, expressant l'emoció que sentia en mig del paisatge de la Vall de Lord: «... las altas montañas me parecían otros tantos ejércitos afilarados dependientes del Supremo General, mientras las puntiagudas crestas son un vivo reflejo de los piadosos sentimientos que inspira la escultura gótica. Tan bueno es el Señor que no ha descuidado de alfombrarnos el camino con abundancia de menudas piedras matizadas de variados colores...» (9)

Però més endavant, el prevere es donarà compte que Sant Llorenç no era un destí fàcil. Es trobà amb una Comunitat de Preveres poc disciplinada i amb animadversions entre alguns dels seus membres. El 1878 fou nomenat administrador de dita Comunitat i poc després ja escriu al vicari de Solsona dient: «...no me importaría descontarme de entre los individuos de esta Comunidad...», i el 1879: «...esta Comunidad esta pleyada de enredos y sobretodo de muy poca generosidad...», i el 1880: «...me encuentro muchas veces en laberintos de los que no sé como salir...». Mn. Tort intentava fer complir unes noves constitucions signades el 1872 pel llavors vicari capitular de Solsona, Dr. Segarra, que regulaven el funcionament de la Comunitat de Preveres, però es evident que hi trobava forts entrebancs per part dels mateixos membres.

L'any 1879, Mn. Tort començà a escriure una «Guia del Rector» que subtitulà de manera molt expressiva: «Escrita para utilidad y ahorro de preguntas» i amb la qual pretenia deixar per escrit les obligacions de la Comunitat per evitar que qualsevol membre les pogués desatendre argumentant desconeixement. El mateix any el rector col·laborà en l'establiment d'una escola nocturna a la rectoria i l'any següent el veiem organitzant una «sopa per pobres» donant cent racions, cosa que dóna idea de la pobresa que sofria la vila en aquells moments. Al cap d'un parell d'anys començaren els problemes amb l'habilitat de Lleida, episodi que, com hem vist, durà fins el 1884 i que acabà amb resultats, sembla que satisfactoris, pel rector de Morunys. El 1903 quan tenia 64 anys, en ple exercici del seu rectorat, Mn. Miquel Tort morí en la mateixa vila de Sant Llorenç, després de governar la parròquia i l'arxiprestat durant vint-i-sis anys.

Notes

- (1) Arxiu Parroquial de Sant Llorenç. Lligall 77. Capsa 5. «Cobro de los partícipes del clero»
- (2) L'arxiprestat de Sant Llorenç el componien vuit parròquies: La pròpia de Sant Llorenç, Santa Eulàlia de les Cases, Sant Climent de Castelltort, Sant Iscle i Santa Victòria de Llinars, Sant Esteve de Sisquer, Sant Martí de la Corriu, Sant Serni de la Pedra i Sant Quirze de la Coma
- (3) Butlletí oficial de la diòcesi de Solsona. Número 11. 15 de juny de 1869
- (4) Vegis per exemple, el Butlletí oficial de la diòcesi de Solsona, de 30 de juny de 1870
- (5) Carta de Ramon Pallarola a Miquel Tort del 23 de maig de 1883. Arxiu Parroquial Sant Llorenç.
- (6) Les deduccions que s'aplicaven eren dues. La primera era un 10% de «Donativo al Gobierno» i la segona el 0,75% esmentat abans, per retribuir la feina de l'habilitat.
- (7) LLORENS, Antoni (1986). *Solsona i el Solsonès en la Història de Catalunya*. Ed. Virgili & Pagès. Lleida. Vegi's p. 439
- (8) Butlletí oficial de la diòcesi. Any 1883. Número 21, pàgina 174
- (9) Arxiu Diocesà de Solsona. Correspondència Morunys II. Anys 1875-1880. Carta datada el 6 de juny de 1877, de Miquel Tort dirigida al Vicari Capitular de Solsona Dr. Pere Jaume Segarra.